

TÜRKİYE’NİN ENERJİDE YENİ ÇOK TARAFLI AÇILIMI

AĞUSTOS 2009

INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES

S A E

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’NİN ENERJİDE YENİ ÇOK TARAFLI AÇILIMI

Yirmibirinci Yüzyılın Belirleyici unsuru Enerjide Üç Grup Ülke ve Türkiye;

Enerji yirmi birinci yüzyılın en önemli belirleyicilerinden biri olacaktır. Küresel ölçekte enerji tüketimi ve ihtiyacı artmaya devam etmektedir. Bu ihtiyacın karşılanmasında diğer tüm alternatiflere rağmen petrol ve doğalgaz 2030 yılına kadar birincil enerji kaynağı olmayı sürdürecektir.

Enerji konusunda ülkeler üç gruba ayrılmaktadır. Birinci grup ülkeler enerji zengini olan ve ekonomileri enerji gelirlerine dayalı ülkelerdir. S. Arabistan ve Rusya bu ülkelerin başında gelmektedir. İkinci grup ülkeler enerji tüketimi yüksek ve kendi kaynaklarına rağmen enerjide dışa bağımlı ülkelerdir. AB üyeleri, ABD, Çin, Japonya ve Hindistan bu ülkelerdir. Üçüncü grubu ise enerji kaynağına sahip ülkeler ile enerjide dışa bağımlı ülkeler arasındaki enerji hatlarının geçiş yolları üzerinde yer alan stratejik konumdaki ülkeler oluşturmaktadır. Türkiye giderek bu ülkelerin en önemlisi haline gelmektedir.

Türkiye’nin Enerjide Transit Ülke Olarak Artan Önemi;

Türkiye’nin enerjide bölgesel bir transit ülke olma süreci 1990’lı yılların başında ABD’nin desteklediği doğu-batı enerji koridoru kurulması fikri ile başlamıştır. Bakü-Ceyhan petrol boru hattı ile hayata geçen doğu-batı koridorunun temel stratejik hedefi Orta Asya cumhuriyetlerinin (Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan) enerji kaynaklarının Rusya’ya bağımlı olmadan uluslararası pazarlara ulaştırılması, böylece Rusya’nın bu ülkeler üzerindeki egemen gücünün azaltılması olmuştur.

Doğu-Batı koridorunun ikinci önemli projesi ise NABUCCO doğalgaz hattıdır. Bu projenin stratejik hedefi ise Avrupa Birliği’nin Rusya doğalgazına olan bağımlılığının azaltılmasıdır. Türkiye bu doğalgaz hattının da doğal geçiş alanında yer alarak enerjide transit ülke olma rolünü güçlendirmektedir.

NABUCCO projesine ilişkin hükümetler arası anlaşma 13 Temmuz 2009 tarihinde proje ortakları Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Avusturya tarafından imzalanmıştır.

NABUCCO projesi AB (ve ABD) açısından stratejik öneme sahip olmakla birlikte henüz projenin kaynak ülkeleri belirlenmemiştir ve bu konuda stratejik çekişmeler yaşanmaktadır. Hattın ana kaynağı Azerbaycan’ın Şah deniz doğalgazı olacaktır. Diğer bir alternatif Türkmenistan’ın konumu halen belirsizdir. Türkiye’nin kaynak ülke olarak istediği İran’a ABD soğuktur. ABD stratejik olarak Irak (kuzey Irak) gazının katılımını istemektedir. Türkiye, Mısır, Suriye, Katar gibi ülkelerin doğalgazını da NABUCCO’ya kaynak olarak düşünmektedir. Bu konuda en önemli sürpriz projeye Rusya doğalgazının katılması olacaktır. Diğer yandan NABUCCO projesi Türkiye ile AB arasında tam üyelik sürecinde enerji kartının en kilit aracı haline gelmektedir.

Türkiye'nin Enerjide Yeni Çok Taraflı Politikaları

1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ardından bu öneme sahip olmaya başlayan ve sonraki yıllarda önemini artıran Türkiye yakın dönemde çok taraflı dış politika uygulamalarına paralel olarak enerji politikasını da yenilemektedir. Yeni enerji politikasının hedefi tek yönlü enerji hatları yerine çok yönlü (tarafalı) enerji hatları ile bölgede bir transit ve aynı zamanda terminal ülke olmaktır.

Türkiye'nin enerjide bu çok taraflı yeni açılımı önemli kazanım potansiyelleri ile birlikte ciddi riskleri de barındırmaktadır. Nitekim çok taraflı enerji politikalarının izlenmeye çalışıldığı bölge hem tüm büyük güçlerin ilgi ve çıkar alanı, hem de dengelerin sık değiştiği bir bölgedir. Türkiye yenilenen enerji politikalarında getiri-risk dengesini iyi gözetmeli ve ileride önemli kayıplarla karşılaşma olasılıklarını sınırlamalıdır.

Türkiye yenilenen enerji politikaları ile stratejik önceliklere sahip doğu-batı koridoruna kuzey-güney koridorunu da eklemektedir. Kuzey-güney koridorunun ana tedarikçisi ise Rusya ve onun doğalgaz ve petrol kaynaklarıdır.

Rusya başbakanı Putin' in son Türkiye ziyaretinde imzalanan anlaşmalar ile birlikte kuzey-güney koridoru en az doğu-batı koridoru kadar stratejik bir konuma gelmiştir. Kuzey-güney koridorunda üç önemli proje bulunmaktadır. Bunlardan ilki Samsun- Ceyhan petrol boru hattıdır. Bu hattın sonunda Ceyhan'da kurulması planlanan rafineri ile Türkiye hem transit hem de terminal ülke olacaktır. İkinci önemli proje Mavi Akım-2 doğalgaz hattı ile Rusya doğalgazının yine Ceyhan'a oradan İsrail'e ve Güney Batı Asya'ya (Hindistan) kadar ulaştırılmasıdır. Rusya ile İsrail yıllık 30 milyar m³ tutarında bir doğalgaz anlaşması imzalamıştır.

Üçüncü proje ise kuzey-güney hattına yeni eklenen, NABUCCO projesine en önemli alternatif olarak geliştirilen ve Rusya doğalgazını Avrupa'ya taşıyacak Güney Akım projesidir. Güney Akım doğalgaz hattının Türkiye karasularından geçirilmesine olanak sağlayacak anlaşma Türkiye ile Rusya arasında imzalanmıştır. Güney Akım Projesi Rusya doğalgazını Türkiye karasularından geçerek Bulgaristan ve Romanya üzerinden Avusturya ve İtalya'ya taşıyacaktır. NABUCCO projesinin pazarı da yine terminal ülke Avusturya merkezli orta ve güney Avrupa'dır.

Avrupa'nın Rusya'ya olan doğalgaz bağımlılığını azaltacak olan ve 21. yüzyılın projesi olarak takdim edilen NABUCCO projesine ilişkin hükümetler arası anlaşmanın imzaları henüz kurumadan Türkiye'nin bu kez Rusya'nın NABUCCO' ya alternatif olarak geliştirdiği projesine kendi karasularından geçiş olanağı tanınması enerji satrancının belki de en beklenmedik hamlesi olmuştur.

Güney Akım projesi NABUCCO projesinden daha kısa, daha düşük maliyetli ve daha çabuk bitecek bir projedir. Projenin stratejik bir diğer önemi ise Rusya'nın Avrupa'ya gaz verirken Ukrayna üzerinden geçmeyecek ilk hatta sahip olacak olmasıdır. Ukrayna'ya vanaların kapatılması halinde artık Avrupa'nın gazı kesilmeyecektir. Böylece Rusya Ukrayna karşısında (AB ve ABD'nin NATO üyesi yapmak istediği Ukrayna) çok önemli bir koz elde edecektir. Güney Akım projesinde İtalya desteği ve ENI ortaklığı da AB içindeki karmaşık dengeleri yansıtmaktadır.

NABUCCO ve Güney Akım aynı pazara yönelik iki alternatif projedir ve biri diğerini en az 10 yıl öteleyecektir.

Türkiye dış politikasına uyumlu olarak enerji politikasında da çok taraflı politikalara yönelmekte, ABD ve AB ile stratejik olarak kurguladığı doğu-batı enerji hattına Rusya ile kuzey-güney hattını eklemektedir. Türkiye bölgesel transit ve terminal ülke olma yolunda enerji satrancında beklenmedik, getiri olasılığı yüksek ama bir o kadar riskli hamleler yaparak herkesi (özellikle doğu-batı koridorunun mimarları Amerikalıları ve Avrupalıları) şaşırtmaya devam etmektedir.